

به نام خدا

آلودگی دریای خزر و مسئولیت حقوقی کشورهای پیرامون آن

مؤلف

زهرا ساک

با پیشگفتار

دکتر سیروس نورایی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

سرشناسه : ساکی، زهرا، ۱۳۶۸ -
 عنوان و نام پدیدآور : آلودگی دریای خزر و مسئولیت حقوقی
 کشورهای پیرامون آن / مولف زهرا ساکی.
 مشخصات نشر : تهران: گیوا، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۱۱۹ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۱-۰۹۵-۰
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۵ ۴۵۲/۲۱۶۰ DSR
 رده بندی دیویی : ۲۴/۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۶۲۱۴۴۷

عنوان کتاب : آلودگی دریای خزر و مسئولیت حقوقی کشورهای پیرامون آن
 تالیف و گردآوری : سرشناسه :
 ناشر : انتشارات گیوا
 مدیر مسئول : محمد صدیق میرزایی
 مدیر اجرایی : آریتا گوهری
 صفحه آرا و طراح جلد : سیده محبوبه حسینی
 سال و نوبت چاپ : بهار ۱۳۹۶ / اول
 شمارگان : ۱۰۰۰
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۱-۰۹۵-۰
 قیمت : ۱۳۰,۰۰۰ ریال
 آدرس : میدان انقلاب، ضلع شمال غرب میدان، جنب بانک رفاه،
 پلاک ۵۹، طبقه ۲، واحد شرقی
 تلفن : ۰۲۱ - ۶۶۱۲۳۸۸۰
 مشاوره چاپ کتاب : ۰۹۱۲۷۹۸۱۶۵۴
 تارنما : www.givabook.ir

پیش گفتار

فراسوی چالش‌ها و چشم‌اندازهای ترسیم شده برای دریای خزر که مشتق از مناقشات سیاسی و بین‌المللی بوده و پیش از یک دهه ادامه داشته است. مسئله آلودگی زیست محیطی آن شرایط حادی فراهم می‌سازد بویژه برای ایران مشکل محیط زیست اهمیت دو چندانی پیدا کرده است. زیرا جهت جریان آب این دریاچه از سمت شمال غربی به جنوب شرقی است به همین اعتبار ژرفای آب در سواحل ایران باعث کندی جریان آب می‌شود که در نهایت انباشت انواع آلودگی در کرانه‌های ایران و دیگر دولت‌های ساحلی بیشتر خواهد بود دریای خزر در سواحل ایران عمیق‌تر از قسمتهای شمالی است. وجود منابع نفت و گاز که اکنون از سوی کشورهای دیگر بویژه آذربایجان استخراج می‌گردد بر آلودگی دریا کماکان می‌افزاید عملیات استخراج و اکتشاف نفت همراه با آلودگی است.

حال با توصیف وضعیت موجود و جاری دریای خزر، سیاست دولت‌های ساحلی پیرامون حفظ محیط زیست چیست؟ دریای خزر قرن‌هاست به اعتبار بزرگی دریا خوانده می‌شود از طرف دیگر این دریا به هیچ اقیانوس و دریای دیگر اتصال پیدا ننموده است هرچند برخی متصل شدن دریای خزر را به دوران‌های قبل و قدیم تایید کرده‌اند؛ اما آنچه در امروز با آن سروکار داریم دریای خزر دریای محصور است. اگر آن را دریا به حساب آوریم همان طور که در ادبیات معاصر رایج گردیده دریای خزر مشمول مفاد کنوانسیون ملل متحد (۱۹۸۲) در مورد حقوق دریاهاست. ولی اگر آنچنان که جغرافیای بسته خزر نشان می‌دهد رژیم حقوقی دریا می‌بایست بر اساس توافقات کشورهای ساحلی تعیین و مشخص گردد. به عبارتی دقیق ایران، روسیه، آذربایجان، قزاقستان، ترکمنستان مسئولیت حراست و حفاظت از محیط زیست خزر را برعهده خواهند داشت.

آنچه مسلم است تاسی و توسل به حاکمیت هم نمی‌تواند فراتر از قوانین بین‌المللی رهگشا باشد به این دلیل که هنوز یکی از مسائل و یا گاهی مضائق حقوق بین‌الملل حاکمیت است. حاکمیت با قوانین جهانی در بهترین حالت حداقل یک تعارض آشتی را بدنبال دارد از طرفی کشورها به عنوان واحد مستقل محق هستند در فضای تحت حاکمیت هر اقدامی را انجام دهند و از طرف دیگر اجبار مقررات بین‌المللی همانند محیط زیست تداخلی صریح با حاکمیت دولت‌ها در پی خواهد داشت گرچه دولت‌های ملی آنگونه که قرارداد صلح و ستفالیاً طرح کرد حاکمیت ملی را ارا نیستند و اکنون اندکی از حاکمیت را به نفع جامعه جهانی از دست داده اند ولیکن در خصوص حفظ محیط زیست و یا ممانعت از آلودگی حاکمیت و رای مقررات بین‌المللی راهکاری مطلوب به دست نیامده است.

کتاب حاضر به قلم سرکار منیرا کی فارغ التحصیل کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل دانشگاه علوم و تحقیقات وضعیت راهکار برای ارامون دریای خزر و مسئولیت کشورهای ساحلی را به خوبی نمایان میکند.

دکتر سیروس نورائی

استاد یار دانشگاه آزاد اسلامی

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمه و کلیات

مقدمه	۱۱
این موضوع چه اهمیتی دارد؟	۱۵
مفاهیم اصلی کتاب	۱۵
آلودگی زیست محیطی دریایی	۱۵
کشورهای ساحلی دریای خزر	۱۶
مطالعات پیشین	۱۶

فصل دوم: ویژگی‌های دریای خزر

مقدمه	۲۱
ویژگی‌های دریای خزر	۲۲
ویژگی‌های جغرافیایی	۲۲
ویژگی‌های اقتصادی	۲۲
خطوط کشتیرانی	۲۳
خط کشتیرانی خزر-ولگا (Caspian Volga-Baltic Line)	۲۳
خط کشتیرانی دریای خزر-دریای سیاه-دریای مدیترانه	۲۴
خط کشتیرانی دریای خزر-دریای سیاه-رود دانوب-بالیک	۲۴
محدودیت‌ها و مشکلات دریای خزر	۲۴
مشکلات جغرافیایی و سیاسی	۲۴
چالش‌های زیست محیطی دریای خزر	۲۵
عوامل انسانی	۲۶
فرسایش در تنوع زیستی	۲۶
کاهش ماهی‌ها	۲۷
گونه‌های مهاجم	۲۷
نوسان‌های سطح آب دریا	۲۸
توسعه ناپایدار منطقه ساحلی	۳۰
آلودگی‌های دیگر	۳۰
آلودگی نفتی دریای خزر	۳۰

۳۱.....آلودگی های ناشی از خشکی و دریا.....

۳۲.....برنامه محیط زیست دریای خزر.....

فصل سوم: مقررات ملی و معاهدات بین المللی راجع به مسائل زیست محیطی دریای خزر

۶۱.....قوانین و مقررات ملی.....

۶۲.....قوانین و معاهدات بین المللی.....

۶۳.....کنوانسیون بین المللی MARPOL.....

۶۴.....کنوانسیون محیط زیست دریای خزر.....

۶۸.....پروتکل های الحاقی کنوانسیون تهران.....

۷۲.....معاهده ۱۹۲۱ و ۱۹۶۰.....

۷۳.....تهدیدهای زیست محیطی در دریای خزر.....

۷۳.....منابع آلوده کننده دریای خزر.....

۷۶.....نقش کشورهای حوزه دریای خزر در آلودگی آن.....

۷۹.....تاثیر آلودگی دریای خزر بر محیط زیست آن.....

۸۲.....برنامه محیط زیست دریای خزر.....

فصل چهارم: مسئولیت حقوقی کشورهای ساحلی در آلودگی زیست محیطی دریای خزر

۹۱.....مقدمه.....

۹۲.....بیشینه رژیم حقوقی دریای خزر.....

۹۸.....فعالیت های کشورهای ساحلی.....

۱۰۵.....دیدگاه های حقوقی کشورهای ساحلی.....

۱۰۵.....ایران: (رژیم حقوقی کاندومینیوم یا حاکمیت مشترک).....

۱۰۷.....فدراسیون روسیه.....

۱۱۰.....قزاقستان.....

۱۱۱.....جمهوری آذربایجان.....

۱۱۲.....ترکمنستان (مشاع محدود).....

۱۱۳.....نتیجه گیری.....

۱۱۵.....منابع و مآخذ.....

۱۱۵.....منابع فارسی.....

۱۱۷.....منابع خارجی.....